

ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА

за 1 месец 1 динар

или 1 круна

Прегледати примају све
поште у Србији и
иностраниству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

БРОЈ 15 ПР. ДИП.

Уредник: *Јанко М. Веселиновић*

БРОЈ 15 ПР. ДИП.

Претплату треба слати:
Стеви М. Веселиновићу
проф. БогословијеНЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

ЈАДОВНЕ ПЕСМЕ

Ти ме љубиш, љубав ти је силна
Па ми клетвом потврђујеш речи,
Горком сузом тајне боле своје;
А ја ћутим, а срце ми стрепи,
Од тренутка кад ће хладним збором
Да поруши идеале твоје.

Ај, некада, у младости првој
И ја сневах и ја љубих тајно,
Лијућ' сузе у бесаној ноћи.
Ај, некада, у младости првој
Што не знадох твоје срце нежно,
Не угледах твоје сетне очи.

Може бити да бих срећна била,
Моје срце не би другог знало
Па би вазда било само твоје,
Ал' овако . . . остави се збора,
На што клетва? На што боли горки?
Ледено је сада срце моје.

Имета.

ЗМАЈЕВА ПЕДЕСЕТГОДИШЊИЦА

1849 године, када је прочишћен ваздух још мирисао на барут, на две године после по српску књигу знамените 1847, штампана је прва песма Јована Јовановића. Ове године навршује се пуних педесет година тако плодног и тако заслужног рада његовог.

Ко је Змај то је излишно и помињати, то знају сви појаси наши, почев од оно мало живих вршњака његових па до деце у основним школама. То смо име познали још када смо тенајући ери цали песме Чика Јовине. тога смо човека заволели

и сродили се с њиме када би смо духовно хранили „Певанијом“ његовом, оном *природном историјом дукхова српских*. Он је један од оне сјајне плејаде наших песника, великих мајетора и оснивача наше поезије, Бранка, Ђуре Јакшића Љубе Ненадовића, Јована Илића, један од оних који су обезбедили победу народнога језика, који су створили и предали потомству данашњи књижевни језик наш. Змај је песник национални, који је певао патриотизам када он није био фраза и маска под којом се воде прљаве спекулације. Он је у моћним звуцима опевао борбу нашега народа у Војводини за своја права и опетанак, а противу грубога шовинизма мађарске бирократије, противу „болесних“ идеја каквога Старчевића, ону крваву и еспеку борбу Србије и Црне Горе, најјаче и најдубље осећаје несрећног народа нашега. Змај је лирик, песник ките нежних, меких, слатких песама љубавних, *Лирског Интермеца* нашег, и мало јеванђеље вечите младе љубави. То је неоспорно најбољи преводилац наш, који је достојно умео да нам представи Лермонтова, Тенисна, Араџија, Хајнеа Гета и друге велике пе нике. Али то није био фантаст, поклоник грешнога *уметност ради уметности*, који би у својим песмама био и тако плитак и тако себичан да се заплете у паучине своје маште, и да се расплине у неразумљиве симболе; он је имао и очију да види и срца да осети, и духа да разуме око себе све невоље и беде све ругобе и неваљалства, сву злобу дана. И какав јувеналски дух у оним духовитим, огровним песмама о одрођеним „потентатима“ и лижисаханима мађарским, о угојеним и грабљивим калуђерима о проданим новинарима, о блаженим „Јутутунцима“ и њиховим пандурицама, о лажљивим и послушним министрима и поткупљивим посланицима, о свима оним јадницима што нам куже ваздух и што систематски убијају свој народ. „Змај“ је многој буби крила спалио, „Жижа“ је многу гусеницу сагорела. Од тих песама, које су у своје време биле читави догађаји, многе ће време са собом однети, али можда баш зато треба ценити песника који је зна тај део свога лепога талента жртвовао у те неблагодарне и пролазне производе књижевне. Па после, Змај је одјек великих напредних идеја нашега доба, песник демократије која наступа, песник

исто толико народан колико и националан. Њему дугујемо за најјаче речи противу онога што мрзимо и презиремо, најлепше химне ономе што волимо и чему се дивимо. То није била жудња за популарношћу, јер ни данас та неблагочестивост није за препоруку, нарочито код добромислећих људи. Такве песме и његов сталан политички демократизам можда су у последње време и привукле громове на њега. На послетку, Чика-Јова, песник је онога бисерја од дечјих песама, свежих, лакних, паметних! И све то педесет година, пола века!...

Чудна ствар! Све је то тако познато, тако обично, о томе се не може ни дискутовати, излишне су и књижевне студије, и новинарски чланци, и одборски прогласи, и опет се мора помињати, па чак и наглашавати! У осталом то је судбина свију великих истина: цео свет их зна и цео свет их заборавља.

Јавила се оправдана мисао да се ода народна почаст педесетогодишњем раду и таленту Змајевом. У Загребу је образован средишни одбор за прославу; сва већа српска места спремају се за Видовдан када ће бити прослава, а Београд, а Србија спава!

Спавај, спавај, Србијице, чедо наше драго!

Зашто то? Да ли ми мање поштујемо Змаја но остали, да ли смо толико засићени безначајним свечаностима да се један овакав човек заборави, да ли нас је наша лазаронска ленивост толико ослабила да заборавимо једну такву дужност? У народима где има више и поноса, и свести, и правог родољубља, у сличним данима заслужни се људи награђују поклоницама од хиљада и стотина хиљада. Ми нисмо у стању то да учинимо, али ипак можемо нешто да учинимо.

Неколико књижевних и уметничких друштава, „Задруга“, којој је он био потпредседник, Академија, којој је он члан, неколико књижевних листова који су се отимали о његово сарадништво, толики људи од пера којима је Змај доајен, толики интелегентни људи и поштоваоци његови, и поред свега тога још ништа, а до Видовдана свега месец и по!

Змај Јован Јовановић навршава педесет година свога рада, а језгро српскога народа да не ода заслужену почаст своме великом сину! Не, не, то би било тако жалосно! Овај отровни ваздух још нам није тако исушио живце, мозак нам још није тако спарушен, а срце тако суво. Бар нас та срамота може мимоћи.

с.

ИЗ „ЈЕСЕЊИХ НОЋИ“

У благој јесењој ноћи
Кад месец са неба сија,
И кад се над бистрим врелом
Сањива ракета нија;

Кад ветрић уморан падне
Свијајућ крила мека,
А поноћ тихо струји
Кб сјајна, бисерна река;

Кад звезде с неба падну,
По плавом језеру плове,
А вали шапућу нежно,
Причице и бајке нове; —

У томе светом часу
Ја шапћем име твоје,
Снови те небу дижу
Са звездом да те споје.

Д. К. Димитријевић.

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од
Н. А. Љејкина

(НАСТАВАК)

LXXIV

Возиме се на гондоли више од пола сахата. Canal grande се већ завршује. У даљини пред њима види се море. Глафира Семјоновна се на мах трже и повика:

— Двор дуждевски. Ево знаменитога двора дуждева!

— А од куд ти знаш да су то двори дуждеви? пита је муж

— Одмах сам га по слици познала. Али, исти је као на слици. А зар га ти ниси видео на слици у дединој трпезарији?

— Ах, да, да.. Сад и сам видим да је ово налик на оно у дединој трпезарији, само нисам знао да је дуждевски дворац... А шта су били ти дуждеви?

— Ах, ја сам много о њима читала у романима.. Читала сам и за овај двор... Ту близу мора да је „Мост уздаха“, одакле су сужње бацали у воду.

— Уздаха? Шта то значи? пита Коњурин.

— Ах, много, врло много! Ту су се изводиле свакојаке тајне инквизиције. Ко би прешао тај мост уздахнуо би последњи пут, и већ се жив не би повратио натраг.. Чудо ми је да се ти тога не сећаш, Никола Иванићу! Ја сам ти давала да читаш тај роман... Ах, како ли се он звао?... Знаш, ту је и Франциска изведена била, па онда и Катарина ди-Медичи... Или не, није Катарина ди-Медичи.. него су баш тој истој Франциски понудили отровну јабуку.

— Знаш да сам читао, али где, не сећам се!

— Ту беше и савет тројице... И људи у полумаскама.. Сужњи, апсанција... Ужасно је страшно и интересно. Само ја не разумем како се може заборавити „Мост уздаха“?

— Па ти знаш моје читање... Узмем књигу, прилегнем и — заспим... Ми смо људи трговци.. Ваздан на ногама па се :аморимо... Али, тајне инквизиције добро памтим.. Тамо су жиле извлачили из човека и јексере закивали у пету..

— Е, то је.. Али, како да се не сетим „Моста уздаха“? Знаш ли да је ту била Марија ди-Роган?... Или не, није Марија ди-Роган, она је из другог једног романа. Ах, да ли знаш колико сам ја романа о Венецији прочитала!

— Чекај.. Ево, сећам се венецијанскога Мавра, рече Николај.

— Којешта, шта булазнич. Мавр је нешто друго. Отело или венецијански Мавр то је пијеса.

— Ах, да, да... Опера.. Отело..

— Та није опера већ трагедија. Знаш како је давио јастуком ону..

— Е, е!. Баш се сећам тога јастука... Венецијански Мавр..

— Ах, ево и лавова! Знаменити лавови светог Марка на стубовима! узвикује Глафира Семјоновна показујући руком леву страну канала и стубове с крилатим лавовима, који се сјахаше на јутарњем сунцу, крај величанственога двора дуждевског.

У лево је улица на самој морекој обали и зове се Riva degli Schiavoni. Туда се већ шета публика, тамо се већ шарене разноврсни женски сунцобрани, туда пролазе војни и с петловим пером на капи и трче дечаки с корпама на главама, и свечано миле дугачки ханонаци у црним шеширима, с лицем глатко избријаним.

— Ах, како све ово личи на слике што сам већ видела! узвикује у задовољству Глафира. — Ама, баш исто.. Ено бродова с једрилима и катаркама... Ево острва с црквом.. Исто, као две капље воде. А већ што је налик двор дуждева, то је просто чудно. По описима, одавде није далеко знаменита пијаца светог Марка.

— Аха! Значи, да овде има и пијаца, рече Коњурин. — А ви, рекосте пре, да је у Венецији само вода и небо.

— Има, има. И то још каква велика пијаца. На тој пијаци су били љубавни састанци Франциске и Пјетра. Ту их је нашао стари домини канац баш у часу, кад је она хранила голубове.

— Какав доминиканац? пита Коњурин.

— Ах, Боже мој, па онај из романа.. Само ја не знам што ви то питате? Ви немате ни појма о томе!

— Видиш ли ти, Иване Кондратићу, каква је у мене жена? Није никад била у Венецији, а опет све зна! рече хвалисави Николај Ивановић.

— Како не бих знала!. хвали се Глафира даље. — Жена сам ја образована, ту су ми књиге,

слике на расположењу, много сам читала о Венецији!

— А има ли овде коња? Ево колико идемо, а не видимо их, опет запита Коњурин.

— А куд би се возили на коњима?

— Па обала је ту, а велите да има и пијаца.

— Ле шеваљ... Еске ву заве иси шеваљ? — окрете се Глафира гондољеру.

— Cheval... Cabalo... промрмља стари гондољер и додаде мешајући немачке и француске речи: — Oh, non, madame... Pferde — nicht. Cheval — nicht..

— Ето са свим нема коња, преведе Глафира Семјоновна.

— Е чудан град! одмахну Коњурин главом

— А да ли има паса?

— Е пијан? Шјан? Ву заве пијан?

Гондољер не разумеде питања и рече нешто мешовито немачко талијанским речима.

— Ама, питај ти њега немачки, Глаша, кад видиш да немчура, рече жени Николај.

— Стани.. Како се оно звахе пас немачки? Ах да.. Хунд... Хунд хабензи ин Венеција, запита она.

— О, ја, madame, о, ја.. Da ist Hund.

И гондољер јој показа мало кученце што је обалом трчало.

— Ето видиш, има. Добро је бар кад псе имају. А ја сам мислио да се овде без сваке животне твари живи, рече Коњурин.

Гондола међу тим стиже каменитом пристаништу одакле су степенице водиле на обалу. Неки прљав, поцепан старац, у кончаној капи, с необично широким ободом и куком од штапа привуче гондолу и пружи Глафири своју жилаву и црну руку, да би јој олакшао излазак из гондоле. А горе, на обали уздигао се камени, трокатан дом, с неколиким балконима и натписом: „Hotel Beau Rivage.“

— Јесмо ли стигли до гостионице? — пита Коњурин.

— Да, да.. Излазите одмах из лађе одговори му Глафира.

Из онога дома истрчаше им на сусрет: вратар, са златним окрајком на капи, и послуга с кецељама.

— Де шамбр.. — вели Глафира Семјоновна вратару.

— Oui oui, madame.. опучи овај француски, али одмах стаде говорити немачки: — Zwei Zimmer.. Mit drei Bett? Bitte... madame..

— Почиве немштина!. Хамовци, и ништа више. Збогом француска речи! рече Николај Ивановић и хтеде исплатити гондољера, али га вратар задржа.

— Lass n Sie, bitte.... Das wird bezahlt.. — рече он.

— Они ће платити за гондолу преводе Глафира и упути се у гостионицу.

Онај старац што је куком своје палице при вукао гондолу на пристаниште, загради јој пут па скиде капу, направи жалосно лице и стаде се клањати.

Macaroni... Moneta... цедио је он кроза зубе.

— Гле, просјака! Немам ситно, нема ситнине! повика Николај Ивановић, старајући се да га од жене уклони.

Али старац не попусти, него још повиси и глас. —

— Марш! дрекну на њ Коџурин. — Куда надиреш!

Старац докопа Николаја Ивановића за рукав од капута па је високим гласом тражио себи мо нету на макароне.

— Е, браћо, ово је читава напаст!.. повикаше људи.

— Дивни су просјаци овде! рече Глафира и давши му новчић додаде: — На, узми, пресело ти...

Старчина на мах промени тон, стаде се ниско клањати Глафири и брбљати захвалност талијанским речима.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

СРЕЋА У НЕСРЕЋИ

ЕПИЗОДА ИЗ ЖИВОТА АДРИЈАНЕ ЛЕКУВЕРОВЕ

Прича Феликса Лила

(СВРШЕТАК)

Тим начином ово позориште, привлачило је у гостионицу много посетилаца.

Тако је трајало од пролећа до половине лета. Дотле је полиција савршено игнорирала позориште у ролекој шупи, установљено без привилегије и концесије, а ако је у опште и знала да постоји, то је вероватно и гледала на њега као на децју забаву.

Али судби је било по вољи друго, и над ин провизираним храмом талије навукосе се мрачни облаци. Мајка Сизета, испочетка гуњђајући на позориште, доцније га поче волети и поносити се необичним талентом своје ћерке и радовати се бурном аплаузу, који је био увек у част Адријанину. Она говораше о позоришном дару своје кћери са својим клијентима, глумицама из „Comédie Française“ и зваше их да који пут посете представе у колекој шупи. Глумице се одазваше позиву, и беху просто очаране оним што су виделе и чуле. По њиховом мишљењу, Адријана је играла боље него Кино и Демаре узете заједно,

ма да те краљице француске позорнице, дотле не имађаху супарнице

III

Једном на јутарњој проби када се Кино и Демаре, које се увек презриво понашаху према осталим глумицама, поново нешто набурише, а одважна баба која је играла комичне улоге, и која се имала мање од свију плашити првих глумица, рече им с подмехом:

— Ах, mesdames, немојте се тако с презрењем понашати према нама, бедним земаљским црвљима! И ви ћете такође кад тад остарити, добити боре и изаћи из моде! То се може десити пре но што ви и помислите. Овде у близини има у једној колекој шупи позориште, и тамо нека млада девојка игра ваше улоге, с више ватре и талента, него вас обе!

Озлојеђене јунакиње само се насмејаше с негодовањем. Међу тим, речи старичине дирнуле су их у најтању жицу. Каква је то сад историја, какав ли је то у колекој шупи млади таленат? Све то треба извидети! Јунакиње решише да удостоје својом посетом ту шупу, — шале ради, као што оне говораху.

Појава чувених глумица у колекој шупи, произвела је разуме се велику сензацију. Оне се величанствено наместише на своја места од три суа и мргодећи се разгледаше околу.

— Данас морамо да се покажемо, шапутала је Адријана, иначе ће нам се ове горде госпође подсмевати. Она се спремала да превазиђе себе саму, и да пошто по то заслужи хвалу чувених гошћа.

Сирота Адријана како је она у то време мало познавала свет, људе, а нарочито велике глумице!...

Представа је почела. Прво су давали неку малу комедију, у којој Адријана није играла. Публици се шала врло допала, само су се госпође Кино и Демаре све време иронично смејале.

Затим су престављали велику сцену из једне Корнелове трагедије, у којој је Адријана играла главну улогу и то тако мајсторски, да су зачуђене глумице морале признати, да је комична старица имала право.

Она је млада и лепа, — то је све, за кључи Кино.

— Јест, али ако се рашчује, заклониће она нас обе, у том нема сумње.

— То нећемо допустити док још имамо моћи. Завршивши тиме, оне оставише импровизовано позориште.

Да изврше оно што су хтеле, није им било мучно. Управа „Comédie Française“, имала је потпуно право да прекрати представе бесправним глумцима, јер је било одређено да се трагедије могу представљати једино у поменутом позоришту и у никојем другом. Али у књизи судбине било

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је означено друго. Козни, Кино и Демаре довеле су саме себе до пропасти.

IV

На идућој представи у колској шупи, десило се следеће: једва је почела представа, кад уђе полицијски комесар с неколико млађих чиновника, растера публику, отпечати касу и ухапси на ужас свију, све глумце и глумице.

— За што нас терају у затвор? — упита Адријана.

— Зато што се овде без концесије дају трагедије, одговори комесар.

— Ми смо давали само поједине сцене...

— Свеједно! Тајна позоришта у опште немају никаква права да постоје.

— Али ми то нисмо знали; ми смо представљали, ради свога личног задовољства.

То није допуштено; позориште „Comédie Française“ поднело је жалбу.

— Па куда нас због тога терају?

— У тамницу старе тампеле куле. Је ли по вољи, молим вас?...

Не помогаше ни протести ни сузе. Гомилу младих глумаца, онако како су били шарено одевени и намаскирани, полицајци проведу поред гомиле света улицама у Тампл.

У то време су једино преступнике затварали у стару кулу Тампла. У замку поред ње, живео је херцег Филип Валдамски, генераллајтнант и велики приор Малтеског ордена; то је био стари бећар, епикурејац, пријатељ најчувенијих на учника и поета онога доба.

Старац Шоле, прозвани „француски Анакреон“, имао је код њега у Тамплу све бесплатно.

Весели херцег приређивао је најсјајније и највеселије забаве. Тог вечера код њега се скупило одабрано друштво, био је и министар полиције Д'Аржансен стари пријатељ херцегов.

Сви беху врло расположени, кад се у дворништу Тампла појавише бедни, млади комендијаша; кад видеше мрачну кулу у којој им је предстојало становати, они се развикаше и кукашу на глас.

У замку се чу то, и дознавши ко су, херцег замоли Д'Аржансена, да им дозволи да одиграју пред његовим гостима...

На тај начин, млади уметници, на своје велико изненађење и радост, дођоше место у апс у раскошну салу, где, пошто их одлично угостише, затраже од њих да им покажу своју вештину.

И они се, разуме се, не дадоше молити.

Тако поче представа. Адријана осећаше да игра пред најодабранијом публиком престонице и играше своју улогу, да не може боље бити.

Гледаоци беху просто очарани.

Кад она заврши, стари песник Шоле, рече: Ова млада девојчица, одређена је да буде највећа

трагичка уметница Француске! Њој припада палмова гранчица!

— Тако је, тако, узвикнуше сви; Адријани Лекувреровој је место у „Comédie Française“!

— О том ћу се ја већ постарати, рече херцег Вандомски.

Министар полиције, такође је био изненађен и отпусти младе комендијаше, ограничивши се само неким питањима о постанку позоришта у колској шупи.

— Његово височанство херцег — регент, насмејаће се сигурно кад му испричам овај случај, заврши он.

Покровитељи Адријанини које је случајно стекла, постараше се да уђе у „Com. Française“, на велико незадовољство чувених глумица, — које се страшише такве супарнице. Адријана је потпуно оправдала наде. 14. Марта 1717 год., она је ступила први пут на позорницу с огромним успехом у главној улози, и од то доба на свагда била је за њу одређена слава прве Француске трагичке уметнице. Тринаест година она је била гордост позорнице. Затим ју је постигла трагична судбина, — она постаде жртва љубоморе херцегине Булонске, која је заповедила да је отрују. Чувена глумица умрла је 30. марта 1730 год.

Тек у лицу Рашел, после више од сто година, јавља се замена, пре времена пропаломе таленту. И највећа трагичка уметница XIX века с неподражаваним савршенством, представила је својим савременицима велику глумицу XVIII века, у познатој драми Скрибовој „Адријана Лекуврер“.

Дар.

МОСТАРСКА ПИСМА

Госпођо,

Гледам вас. Наслоњена на своју алабастарску руку, ружичасти претићи уплетени у коврчаве шишке, а сладак осмејак титра се на сочним уснама. Ах, како се радо сећам оног слатког херетања, оног погледа крупних седефастих очију, оне пријатне топлоте камина и угодна мириса вашег салона.

Ево ме к вама. Куднух на врата, не чекам на вашу реч, поклоним се, ви ми пружате обе руке — ја једну пољубим. Завалим се у ону меку наслоњачу, прекрстим ноге, запалим смотку... дим... дим...

— О чему да вам пишем? О политици, о поезији, о берзи, глумцима, ботаници... О свему се даде писати. Ваља само умочити перо па писати. Др. Љубомир Недећ написао је читаву броширу о једној тачци и запети, а шта би, госпођо тек написао о Ајфеловој кули или о Бизмарковом мозгу. Професори медицинских наука пишу о тако ситним стварима да их човек једва на микроскоп

може видети, и то тако дебеле књиге, да би вола могао с њима убити.

Ово је папирни век. На њему се исписују најнежнији лирски осећаји и од њега се готове рубци за брисање. Сличице и цртице имају да захвале једино огромној множини папира. Наши приповедачи, чим опазе празну артију, седну па напишу причу. Изгледа да не постоји папир ради књижевности, него књижевност ради папира. „Минхенска библиотека, која сада на различитим језицима има потпун милион књига, после сто година имаће двадесет милиона, и требаће јој шест батаљона самих библиотекара, да ту библиотеку могу у реду одржати“, каже покојни Љуба Ненадовић, и не слутећи да ће Душан Роговић покренути „Српски Дом“ и Стева Јефтић издати своја целокупна дела

Госпођо, како се вама чине ове ствари? Душан Роговић покреће лист, Стеван Јефтић издаје дела, Бранко Секулић декламује прологе. Све се бојим да није то какав *књижевни устанак!*... У осталом ја сам осигурао свој живот код Грешема, и сад без бриге читам и стихове Стевана Ј. Јевтића и стара писма Лукијана Мушицког. Ах, та стара писма! Чисто гледам Ђорђа Магарешевиха како се вере по таванима, преврће неке старудије и хвата старе рукописе... Госпођо, ако имате старих писама баците их у ватру. Ја се бојим наићи ће на њих какав Сандић и — брука! Све ће се штампати. Летописе Матице Српске изнеће моје глупаве стихове, што сам их писао вама прве своје љубави.. Свет ће нам се смејати а рецензентни матичини за ту бруку и пара награбити.

А занимљива је ствар: читати туђа писма. Ха, баш да вам прочитам једно, госпођо. Ово је неколико цртица о Мостару... Јесте ли били кад год у Мостару?.. А у Каиру? Ах, ја сам га гледао у панорами.. Елем, чујте нешто о Мостару:

Ванредно шаренило, живахни саобраћај, прашина, фијакери, плакачи... све типичне црте једне опште градске физиогномије. Специјалитети дају јој тек потпуни израз. Жестоко мостарско сунце и студена Неретва, ситни пападачи*) и колосалне кочије, зелене баште, сиво стење, па шиљасте мунаре, врућа јагњетина и хладна бура, све се то измешало у овом каменитом котлу без системе једно преко другог. А то напоследку има и смисла. Јер, да су пападачи као кочије а кочије сићушне као пападачи, да је бура врућа а јагњетина хладна, шта би онда тек било? Овако ти лепо стоји од воље: или да се купаш у зноју лица од силне жеге, или да дрхћеш у студеној води брзе Неретве. По зеленим башчама надвиле се родне гране крупних шипака а мргодно стење достојанствено се испрсило; са мунаре чује се акшамска молитва млада муезина како се лагано губи у романтичној ноћи мостарској. Па тек мостарско вино! Вруће јагњетине, па залити старом жилавком па уз ибрик каве и цигарету требињског дувана пуштати

димове и слушати баснословне приче каквог аге старог — заиста је постично! Колико сам попио каве за месец дана, нисам толико у целом свом животу. Ја сам рачунао и једног месеца набројао сам: три стотине шездесет и два филџана.

А да би колорит места што разнобојнији био, толико је развијен спорт бицикла, да човек већ нервозан постаје од непрестане ларме звонцета и уклањања с пута. Ако је истина да је у Београду сваки трећи човек министар, овде је зацело сваки четврти бициклиста, а сваки пети песник Изгледа као да Мостарци по читав дан само јуре на точку и пишу песме. И како је почело, толико ће се намножити песника, да ће после извесног времена обожавати оне људе, који се не баве појезијом. Некролози ће се свршавати овим значајним речима: „Покојниче, наша књижевност слави данас твоје ретке врлине — покојниче, ти ниси ништа писао!“ И не само у Мостару, свугде, и на Марсу ваља кврче пера, зује точкови и тутње стројеви, а разне лирске и епске песме испадају и размећу се по свету. Више је оних што пишу, него оних што читају. Уредништва белетристичних листова имају по читаве пластове разних песама, и да се не ложе пећи с њима, морао би се сир у њих завијати Мавро Јокаји толико је написао да време његовог живота не би било довољно само за препис његових дела Једна песма, то је кап у море данашње књижевности. Данас је већ и наслове тешко измислити у књижевности, а појезија, као најеруптивнија одушка ове књижевне галаме помаже се са три звездице Њих је Војислав скупио са плавог небесног свода и окитио своја чеда. Данас се кити њима већ и руља песничке дечурлије.

Госпођо, времена се изменила, прилике се измениле људи се изменили и књижевност се изменила. Класицизам преврнуо се у фељтонизам а феноменалне појаве некадањих уметника преобразиле се у неку врсту дилетантизма.

Некада се пировало крај пржених смрчака и печене прасетине, а данас крај ајвара без лука и марона с кељом. Све се изопачило. Онда се уздишало по књигама и умирало од туге, данас се све карикира и умире од смеха. Где је некад кандило горело, данас су полице са Золиним романима. Блажено доба некадањих Јоакима и Екатарина, вас не разуме ово поколење Савица. И наука, и књижевност и живот све је то — Савица. Онда је више вредио један наиван залагај пекмеза на хлебу, него данас први рандеву. Онда је и вергл нешто вредио, а данас ни Мозарта не умеју да поштују. Ово је фељтонско доба: брзо, лако, кратко, насмешљиво, а уз то непрестано звиждућући какав рефрен најновијег орфеумског куплета. Ах, где су они блажени дани, кад је вертеп више био него данас Шекспирова трагедија. Доба без лимунада, телефона, ревматизма и јодоформа, али доба које је геније рађало а чистоту вере и љубави јачало! Данас га више нема, ми се задовољавамо појавама данашњих прилика, задовољни смо и

*) Пападачи су ситни неки комарци.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

уметничком израдом кинеског сребра, кад немамо жеженог злата.

Госпођо, ја се морам журити. Погледајте ме тим вашим очима, пружиите ми руку, ја вам се дубоко клањам

Ј. П.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Веома необичан материјал за писање. — Од како је изнађена вештина писања, па до данас, служило се са најразновренијим материјалом, те да се на њему пише, као: камење, дрва, метали, лишће од дрвећа, лике, животињске коже, артија и више које шта томе слично. Али за време тридесетогодишњег рата, једаред је употребљен за писање материјал, са којим се извесно до тада још никада није нико служио, а то су леђа једног живог човека. Године 1645, славни шведски генерал Торетенсон, налазио се са својом војском у Чешкој, и гледаше да продре противу војеке аустријске; да би кретање напред било у исто време свуда, слао је он запослени својим пуковницима, који су са својим пуковима махом били далеко, али гласници и односиоци тих наредба, никад нису постигли свој циљ, због тога, што им је царска предетража одузимала та писма, или су пронадала од влаге или из других каквих узрока. Али напослетку морало се на сваки начин да се пошаље једна важна вест; мудри Торетенсон дозва једног од највештијих својих људи, и на његовим леђима исписаше шифре, и издаде му наредбу да хита да што пре стигне код пуковника М. И све је ишло добро; тај човек преобучен у сељачко одело прође Чешку, и често је сретао царске групе, које га најнажљивије претресаше, али без успеха. У близини Прага опет се срене гласоноша са једном четом коњаника. Но овај пут не претражише само ципове, ципеле и хаљине па чак и уста, него га скидоше до кошуље, само да се добро увере, што му се у осталом и пре тога већ неколико пута дешавало; али при овом последњем прегледу, имађаше гласоноша на леђима кошуље велику рупу, коју му је непрестаним трљањем начинила торба коју је носио на леђима. Кроз ту рупу угледа један војник који га претресаше пијемена на кожи његовој, гледали су да ма како протумаче та писмена, али бадава, нису могли. Напослетку, надаху се да ће то постићи батинама па чак и мучењем гласоноше; али ни он сам није знао шта значи, јер му нису поверили шифру. Војници одведоше свога заробљеника у Праг; и ту су га држали месецима у затвору, али нису никако могли сазнати садржину пијемена. Но ипак су били у дојби, јер непријатељ није могао чинити никакве употребе од намењеног му саопштења.

*

Драјфус о Золи. — Заточеник ђавољег острва толико је брижан да се бави у последње време студирањем Золина правца у роману. „Натуралистична је школа“, вели он, „под уцливом Тенових литерарних доктрина. А Зола је њен највиђенији заступник. Он нема у себи само дух Тенов, већ се чини, да је примио у себе и делања

физиолога, заједно са Клодом Бернардом на челу. Теорија експерименталног романа је највећа погрешка, која се може замислити. Господин Зола никад не разликује оно, што спада у делокруг какве лабораторије и што спада у романски доживљај, где све промиче у глави пишчевој. С тога би се литерарне претензије Золине могле само осудити. Ја идем још даље! Сама психологија његових романа није тако дубока, јер док Зола хоће да пружи историска дата, која ту немају места, он пренебрегава сву душевну страну: психологију. За његове маријонетке фигуре може се уопште рећи, да су то бестије и луде. Али има нешто, што и Зола не може порећи, а то је фантазија; његови су романи песме, истина троме и грубе, али то су песме, чији су описи сјајни и живи. Дакле, да изведемо укупни закључак. Зола је писац, коме не достаје способности, да да јединци живот, коме не достаје психолошко осећање; али он има зато снагу за уобразиљу, има дара, да стави у сцене гомиле и масе и да да о стварима надживотне визије и грандијозан аперçus.“ —

ИЗ ШАНФОРОВИХ КАРАКТЕРА И АНЕГДОТА

„У отменом свету, говорио је Г..., виђао сам само ручкове без сваривања, вечере без задовољства, разговоре без поверења, везе без пријатељства, спавање без љубави“.

Рекох Г. Р..., шаљивом мизантропу, који ми је представио једнога свога младога познаника: „Ваш пријатељ не познаје друштво, и баш ни о чему нема појма“ — Да, рече он; а већ је тако тужан, као да зна све.

Г... говораше поводом министарских глупости: „Да нема владе, у Француској се не би имали чему смејати“.

МАТЕРИНО СРЦЕ

— ПОКУПЉЕНИ БИСЕР —

Опште је правило, од кога скоро никаквог изузетка нашао писам: најзнаменитији људи синови су својих матера, они носе на себи жиг материног моралног бића.

Michelet.

Кад би жена још више мана имала, него што јој се приписује, једна добра страна претегнуће све рђаве: *материна љубав.*

D. Haek.

БЕЛЕШКЕ

ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

„Задруге у Немачкој“ написао Др. М. М. Поповић (сад већ бивши) начелник Министарства Народне Привреде. Издање Министарства Народне Привреде. Државна Штампарија.

Прошле године Министарство Народне Привреде послало је г. М. Поповића у Немачку да проучи организацију тамошњих задруга, и да поднесе један опширан извештај о томе. Тај је извештај имао послужити при прављењу овог фамозног привредног закона, којим се отворила нова реформаторска ера, која се овако славно закључила — овим даљењем „Сри. Бродарског Друштва“. Само, г. Мика је још био у Немачкој, а пројекат новог закона је био већ готов. Као и све тако се и ово свршило. Сав, дакле, ђар од тог проучавања састоји се — у овој књизи. Па и то је доста у ком времену живимо.

Ово је дело исцрпно и лаким разумљивим стилем написано. Ма да има више експликативну — што му је и циљ била — него научну вредност ипак је ова књига врло поучна. У њој ће сваки наћи потребних обавештења и у неколико себи објаснити: од куд је дошла ова грозница за стварањем задруга у Србији. Само као и све што се код нас ради наопако тако и овај посао. Данас се у Србији само подижу и образују „задруге“, од којих сем неколико експлоататора још нико никакве вајде није видио, али то ни мало не смета пламеном Српском Народу, да иде „напред“.

Ову књигу ваља прочитати, и онај који је прочита неће се кајати. Не знамо само да ли се може купити у књижарници, јер на књизи не стоји означена цена.

„Из старог јеванђеља“. Борисав Станковић. Штампано у радикалној штампарији у Београду 1899.

Ова књижица садржи пет сличица — ли приповедака — ли? не може им се тачно врета одредити. Од њих прва („Ђурђев дан“) је готово без икаква интереса, и по садржини би пре могла доћи у збирку „обичаја“ итд....

Друга („Прва суза“) и четврта („Станоја“) су по готову идентичне, а по предмету доста баналне. У свима старијим варошима, нарочито оним из „нових“ крајева налазио се по какав идиот, кога свет храни из мило срља, али у исто време и из неког сујеверја. Будале простом свету не улевају сажалење, него подспрд и неодређени страх, терор. Ја сам имао прилике да видим оваквог једног створа у Прокупљу, и онда ми се још учинило: да није интересантно његово стање (што је овде у приповеци изложено) него више однос околине према оваквој једној индивидуи.

Трећа („У ноћи“) и пета („Увела ружа“) заслужују највећу пажњу. Оне одекну не само од осталих својих

друга у самој књизи, него и од свију приповедачких новијих радова. „У ноћи“ је веома јасно представљена читава атмосфера једне средине. У њој има веома много оног што се ретко налази у књизи: нетраженог ефекта туге, сете и бола. Ова је прича пренуна лепог, тихог осећаја, који оставља читаоцу трајан упечаток.

„Увела ружа“ је *прави роман*, осакаћен и згужван у 45 страна. А кад се каже за једну приповетку да је *роман*, то је највише што се о њој може рећи. Ако ово г. Станковићу није испало случајно, него он збиља носи у себи онај редак дар да изнесе у причи оно што смо ми већ давно опазили да у тим крајевима постоји (т. ј. једна цивилизација већа и старија но у овој „старој“ Србији) — онда се ми имамо од њега многому понадати.

Ваља још додати: да је језик врло *литераран*; што је веома ретко код оних који данас пишу. Веле да је г. Станковић још ђак; то је врло опасно по њега, што је тако рано почео писати. Сви таленти у Србији или су са свим провали или су закржљали зато само, што су се прерано јавили. Као и младе биљке, младе душе су сувише осетљиве. Ако их ко год похвали — понесу се, похасе се, напусте се; а ако им ко што замери — клону и изгубе вољу. Зато је најбоље писцу не јављати се, док се као човек не прекали и не очврене, те стане радити само по своје убеђењу, а не по туђој оцени и нахођењу.

Пред овом се збирчицом налази и један доста смешан предговор г. Андре Гавриловића коректора. Тај предговор има да послужи као препорука онима, — који г. Андру не познају.

S

РЕПЕРТОАР

НАРОДНОГА ПОЗОРИШТА

Четвртак, 29. априла: *Четири витеза*, фантастична легенда у пет чинова, с предигром, написали Анисе Буржоа и М. Масон, превод с француског (*Први пут*).

Субота, 1. маја: *Четири витеза*.

Недеља, 2. маја: Дневна представа: *Лионски улак*, драма у пет чинова, написали Моро, Сироден и Делакур, превео с француског Милутии П. Стојановић. — Вечерња представа: *Четири витеза*.

Администрација „Звезде“ умољава своје поштоване претплатнике из Београда да је изволе известити о промени станова како би им се лист могао тачно достављати.

Садржај: „Ладове песме“ (песма). — „Змајева педесетогодишњица“. — Из „Јесењих ноћи“ (песма). — „Где пожорнице зру“ (наставак). — „Срећа у несрећи“ (сатира). — „Занимљивости“. — „Из Шаиф, карак. и анег.“. — „Материно срце“. — „Књижевност и уметност“.

Власник: Ст. М. Веселиновић, — Царна Радикална Штампарија — Уред.: Ј. М. Веселиновић